

Taaldomein jeugdzorg behoeft nieuwe leest

Klachten van kinderen worden vaak als individuele problemen gezien. Vanuit dit uitgangspunt melden veel verwijzers en hulpaanbieders een kind aan. Het betekent dat gedragingen en emoties volledig losgesneden worden van hun relationele context. Dit vindt zijn weerklank in woorden zoals stoornis, diagnose en kindgebonden problematiek. Woorden die komen uit een medisch georiënteerd taaldomein. Iets wat niet geheel onschuldig is, want hoe jong kinderen ook zijn, de vraag: 'wat is er aan de hand?' ervaren zij als: 'er is iets mis met mij'.

Irene Mol

Ouders maken zich regelmatig zorgen om het drukke gedrag van hun kinderen. Wanneer zij dit gedrag niet goed kunnen plaatsen en het gepaard gaat met slecht luisteren, brutaal en opstandig zijn, vragen veel ouders zich af: 'wat is er met mijn kind aan de hand?' Geregeld kloppen ouders met die vraag aan bij de hulpverlening. Meestal geven zij dan aan dat het alleen dit kind in hun gezin is dat problemen laat zien en waarvoor ze hulp zoeken.

Uit de praktijk (1)

Tom (4) is door de jeugdarts bij ons aangemeld. Moeder komt samen met hem en dochter Esmee (2) naar de eerste afspraak. Wanneer ik het gezin uit de wachtkamer ophaal, stelt Tom zichzelf en zijn zusje spontaan aan mij voor. Moeder vertelt dat haar man er niet bij is. Hij heeft een drukke baan en kan zich moeilijk vrij maken van zijn werk. In de kamer gaan Tom en Esmee

meteen spelen en geven moeder alle ruimte om haar verhaal te doen. Als ik moeder vraag wat haar en haar gezin bij Kinderleven brengt, vertelt ze dat ze zich zorgen maakt om Tom. Hij is heel druk, luistert niet en is brutaal tegen haar. Moeder omschrijft hem daarnaast als een heel aanhankelijke en gevoelige jongen, al ziet ze deze kant van hem nauwelijks meer. Met Tom mist moeder de positieve band, die ze wel met Esmee heeft. Moeder vraagt zich af of Tom ADHD heeft. De broer van moeder is gediagnosticeerd met ADHD en moeder vindt Tom in heel veel opzichten op haar broer lijken. Het gezin woont op een woonwagenveld, omringd door familie van moeder. Moeder ervaart dat aan de ene kant als fijn om haar familie zo dicht

om zich heen te hebben, maar ook als belastend. Haar ouders doen vaak een beroep op haar, omdat zij niet werkt. Ze kan daar geen 'nee' tegen zeggen. Als ik wat breder uitvraag naar de onderlinge gezinsrelaties, vertelt moeder dat de opvoeding van de kinderen vooral op haar neer komt. Tranen komen omhoog: 'Ik mis de steun van mijn man. Hij is pas tegen bedtijd van de kinderen thuis'. Tom komt bij moeder staan en geeft haar een knuffel die zij afwezig ontvangt. Het valt me op hoe zorgzaam hij is voor zijn moeder en zijn zus. Als ze weggaan is het Tom die zijn zusje bij de hand neemt.

Gezin uit balans

Jonge kinderen zijn geheel afhankelijk van de zorg en liefde van hun ouders.

Ze zullen er alles aan doen om met hen in verbinding te blijven. Soms lukt het ouders onvoldoende om samen het ouderschap goed vorm te geven. Hun kinderen nemen dan onbewust zorgtaken over, hoe jong ze ook zijn. Zo 'helpen' kinderen het systemisch evenwicht in een gezin te herstellen als gezinsrelaties uit balans zijn. Dienstbaar betekent voor jonge kinderen ook dat zij in contact zijn met alle gevoelens van ouders die hiermee gepaard gaan. Vooral die gevoelens die niet worden uitgesproken en onderhuids gaan. Om in verbinding te blijven dragen kinderen deze gevoelens, om zo op hun manier de last te helpen verlichten. Dat dit voor hen een te grote ontwikkelingsopgave is, uiten ze in hun gedrag, via emoties of via hun lichaam. Zo laten jonge kinderen in hun gezin de niet vertelde relatiepijn zien. De klacht van een jong kind als een individueel probleem behandelen, is kijken naar het topje zonder de ijsberg daaronder te zien.

'Jonge kinderen zijn altijd volledig dienstbaar aan hun ouders'

Uit de praktijk (2)

De volgende sessie komt vader mee en is het hele gezin compleet. Ik begin met het stellen van de vraag wie er in het gezin bij zichzelf 'druk' herkent. Want het lijkt of Tom niet de enige is die last heeft van druk-zijn. We schrijven het woord 'druk' op een flap-over. Dan begint vader te vertellen dat hij het heel druk heeft en veel druk vanuit zijn werk ervaart: er zijn te weinig collega's, waardoor hij lange dagen maakt en ook vaak op zaterdag overwerkt. De druk voelt zwaar, maar het inkomen is hard nodig. Moeder voelt zich bezwijken onder de druk van haar familie, haar man en de kinderen. Ze houdt veel ballen in de lucht en dat breekt haar nu op. Ze heeft het gevoel over te lopen. De druk vertaalt zich bij

haar onder meer in rugpijn, waardoor ze snel geïrriteerd raakt. Vooral Tom en haar man moeten het dan ontgelden. Tom heeft het vooral druk in zijn hoofd: hij wil heel veel dingen doen. Hij vindt het moeilijk om te stoppen, vooral als zijn moeder hem vraagt op te ruimen. Hij maakt zich ook zorgen als papa en mama ruzie hebben: dan wordt het helemaal druk in zijn hoofd. Esmee 'drukt' zich en gaat haar eigen gang. Zo ontsnapt zij aan de drukte die zij ervaart. Het 'druk' zijn van Tom komt voor ouders ineens in een ander daglicht te staan. Ze beseffen dat ieder van hen worstelt met 'druk- zijn'. Het is niet alleen iets van Tom, 'druk' leeft in het hele gezin en ieder heeft daar op zijn/ haar manier last van. Druk krijgt nu

verschillende betekenissen.

Als we kijken naar de oorspronkelijke betekenis van 'druk' is dat vol leven, levendig en bezig, maar ook kwelling. Samen bespreken we waar het gezin naar verlangt: meer rust, waardoor er ook meer ruimte komt om met elkaar plezier te hebben. Daarvoor moet de druk bij iedereen omlaag. Tom is in dit gesprek een actieve deelnemer. Hij luistert heel geconcentreerd en het is merkbaar dat dit gesprek hem lucht geeft. De druk die eerst op zijn schouders rustte, wordt nu breed gedragen. Samen bespreken we wat ouders kunnen doen om de druk te verminderen.

Uit de praktijk (3)

Vier weken later zie ik het hele gezin opnieuw. Het laatste gesprek heeft veel in gang gezet. Moeder is met haar ouders gaan praten, wat meer begrip heeft opgeleverd. Daardoor durft ze nu makkelijker 'nee' tegen hen te zeggen. De lange werkdagen van vader blijft een lastige. Vader heeft op zijn werk aangegeven op de zaterdag niet meer beschikbaar te zijn. Hierdoor zijn de weekenden weer van het gezin. Vader heeft tevens de knoop doorgehakt om een andere baan te zoeken, waarbij hij meer thuis kan zijn. Dit voornemen levert moeder rust op. Ouders zien bij de kinderen ook een aantal veranderingen. Tom is de laatste tijd veel gezelliger. Hij luistert beter en is amper meer brutaal geweest. Hij ruikt nog steeds niet graag op, maar moeder vertelt dat ze daar zelf nu veel rustiger onder kan blijven. Er zijn nauwelijks meer escalaties tussen haar en Tom. Tom vertelt enthousiast over het afgelopen weekend waarin ze met z'n allen naar het bos zijn gegaan. Hij heeft samen met zijn zusje een hut van takken gemaakt. Esmee komt er bij staan en knikt enthousiast. Ze laat met haar armen zien hoeveel takken ze heeft gesjouwd. Het valt op dat ze veel meer contact maakt met Tom en haar ouders. 'Druk' heeft in het gezin nu

'We staan amper stil bij de woorden van ouders en kinderen'

veel meer de betekenis gekregen van levendig, bezig zijn. Het is het begin van een verandering in het gezin, waarin ouders samen meer regie en verantwoordelijkheid nemen over hun leven. Dit haalt de druk van de schouders van de kinderen weg. Ook kijkt met name moeder anders aan tegen het drukke gedrag van Tom. Het niet luisteren en zijn brutale reacties zetten moeder terug in de tijd. Moeder voelde zich vroeger door haar broer dikwijls onder druk gezet en dit wierp zijn schaduw over haar band met Tom. Moeder kan hem nu zien als een jongen met veel energie die graag bezig is. Tom en druk-zijn worden nu anders betekend.

Alles is taal

'Woorden vergeten niet waar ze geweest zijn': in woorden liggen symbolische betekenissen verscholen.

Paulien Kuipers vertelde daar onlangs over in een boeiend webinar. Alles is taal en het jonge kind is volledig talig. In navolging van Françoise Dolto heeft Paulien de essentie van taal in het hulpverleningsproces opnieuw op de kaart gezet. We praten de hele dag door met ouders en kinderen, terwijl we amper stilstaan bij de woorden die ouders en kinderen uitspreken en de woorden die wij zelf kiezen en zeggen. Het wordt tijd dat wij in de jeugdzorg ons daar bewust van worden. Dat wij zorgvuldig luisteren naar woorden en zelf woorden uit een ander taaldomein kiezen dan hetgeen nu dominant is. Een taaldomein waarin relaties en verbinding centraal staan. ●

auteursinformatie

Irene Mol is bij Stichting Kinderleven werkzaam als GZ-psycholoog/IMH-specialist.

